

Debatt & kritikk

Språkdebatt

Måldebatten i Røde Fane held fram. I dei to siste numra av bladet har K.G. på den eine sida og Olaus og A.L. på den andre stått for ulike syn. Det har til no komi til uttrykk usemje i synet på prinsippielle spørsmål i språkhistoria, tilhøvet mellom dansk og bokmål og synet på fornorsking av bokmålet.

I dette innlegget hevdar Olaus at K.G. ikkje pekar ut staten og DNA-regjeringa som hovedfiende i kampen, at han ikkje klargjer kva for to liner som står opp mot kvarandre i målkampen og at hans line for fornorsking av bokmålet betyr forsoning med det danske skriftspråket. Olaus går også mot K.G. si parole om «enklast muleg skriftspråk» avdi

denne står i motstrid til parolen om «nynorsk som einaste skriftspråk».

Vi prentar også eit innlegg frå mål-aktivistar som går skarpt imot K.G. si line.

Vi oppfordrar K.G. til å svare på desse innlegga.

ER MÅLKAMP «BLÅKORSVERKSEMD»?

Olaus svarar KG:

ER MÅLKAMPEN «BLÅKORSVERKSEMD»?

Det er snart eit år sidan eg skreiv innlegget i Klassekampen og hadde eg skrive det no, ville eg ha gått djupare inn på spørsmålet om kvifor kampen for nynorsken er så viktig og om kva vi har å kjempe for og imot. Tildømes har eg ikkje vore klar over at samnorsklinja (om enn noko tilsørd) står slik innafor rørsla som KG presenterer ho.

KG kritiserer innlegget mitt for å vera «uvitenskapelig og anti-marxistisk», men kvar vert det av vitskapen og marxismen i KG sitt innlegg når han vurderer målstriden i dag. I eit innlegg på 14 sider om strategi og taktikk for målkampen, nemner han berre såvidt kampen for å forsvare retten til å bruka nynorsk, og han nemner ikkje kven slaget først og fremst må rettast mot. Dei einaste KG nemner som fiendar, er Riksmålsforbundet, som att-på til er dei mest språkpolitisk dumme her til lands. (Sanneleg ikkje rare fienden!)

STATEN OG DNA- REGJERINGA HOVEDFIENDEN

For det første: Kva meinest med «språkpolitisk»? Er det spørsmål om berre å finna ord og former som kan godta-

kast av folk, eller er det først og fremst å kjempa for eller mot norsk (nynorsk). For det andre, så er ikkje desse folka dumme.

Det var ein språkpolitisk kløktig ide å setja i verk kampen mot sidemålstilen, faktisk så glup at enkelte bokmålsbrukarar innafor våre egne rekker byrja å vakla. For det tredje er det ikkje Riksmålsforbundet som er spydodden i kampen mot nynorsken i dag, det er staten og DNA-regjeringa, og kampen står ikkje mellom nynorsk og riksmål, men for nynorsk, for retten til å bruka morsmålet, og for å utbreia bruken av det, mot staten og DNA-regjeringa som vil tvinga oss til å bruka bokmål (ikkje riksmål). Kvifor nemner ikkje KG dette? Er det fordi han står på linje med DNA i dette spørsmålet? Mykje tyder på det.

Det står at «Likheten mellom norsk og dansk la grunnlaget for to linjer», men i kva for eit spørsmål var det to linjer? Det som var viktigaste på den tida, som no, var ikkje å laga eit skriftspråk som var enklast muleg, eller mest praktisk, men det var å kjempa for eit skriftspråk som var norsk. I andre land var kanskje effektivitetsspørsmålet det viktigaste når borgarskapet utarbeidde ei norm for skriftspråket, men den særegne utviklinga til det norske borgarskapet, som berre kunne gå føre seg i kamp mot framandveldet,

SPRÅKDEBATT

Olau kritiserar KG for å operere med ein «Aasenline» (Ivar Aasen på biletet) og ein «Knudsenline» som om disse skulle representere ein klar proletær og borgerleg line i språkspørsmålet.

gjorde at kampen for eit norsk språk vart hovudpoenget. Grunnlaget for dei to linjene var ikkje likskapen, men tvert imot uliksskapen, eller rettare sagt at det var to språk i landet. Det var berre ei linje som gjekk inn for å byggja eit norsk skriftspråk (det er skildnad mellom eit felles norsk språk, og eit felles språk for Noreg). Dette var linja til den mest framskridne delen av borgarskapet. At borgarskapet ikkje heilskapleg slutta opp om henne, og tvert imot sveik henne, må sjåast i samanheng med korleis borgarskapet stiller seg til «borgarlegdemokratiske krav», konsekvent vakling, for seinare å gå over til svik. At det norske borgarskapet heldt fram med å skriva dansk var berre uttrykk for kor veikt standpunktet deira for nasjonalt sjølvstende

egentleg var. (Dei valde jo og ein danske til konge.)

KG skriv ikkje kven si linje «Aasenlinja» var, men en kan få inntrykk av at det var den proletære, medan «Knutsenlinja» skal vera linja åt det nasjoanle borgarskapet. Dette er feil. Vi må ta standpunkt til om kravet om nasjonalt sjølvstende var eit krav som tilhørde den borgarlege revolusjonen, eller om det tilhørde den sosialistiske.

Ifølge Lenin er det det første. At det nasjonale borgarskapet la seg på «Knutsenlinja», var ikkje fordi dei ønska eit sjølvstendig kapitalistisk Noreg, men til tross for det, og dei som la seg på denne linja var ikkje dei som såg klårast, men dei som i minst grad hadde oppfatta trongen for eit norsk nasjonalspråk.

TO LINJER, MEN KVA FOR EIN ER RETT?

KG må klargjera: Stillte det norske borgarskapet parolen om eit nasjonalt språk i Noreg under den borgarlege revolusjonen? Var dette å stå på «Knutsenlinja»? Svarar du ja på begge desse spørsmåla, kan du like godt seia det rett ut at den «fornorska» dansken egentleg har vore norsk sidan lenge før århundreskiftet.

KG skriv mykje om dei to linjene, men han nemner ikkje at ei var rett og ei feil. I fall han meiner at «fornorskingslinja» var feil, vert punkt 5 om DNA litt komisk (for ikkje å snakka om udialektisk). DNA legg seg på den galne linja, den som står i motstrid til linja for å byggja eit norsk skriftspråk, men pga. at dei gjennomførte den galne linja i stort omfang, endar dei opp med eit godt resultat, nemlig bokmålet som ifølgje KG er i hovud-

SPRÅKDEBATT

sak norsk!?! Denslags logikk trudde eg Erasmus Montanus og «Orakelet frå Blindern» hadde monopol på.

Omlag den einaste påstanden i KG sitt innlegg som eg kan seia meg samd i, er den at nynorsk må verta det einaste skriftspråket i landet (bortsett frå samisk), men kva er argumentet for dette. KG som talar så varmt for eit enklast mulig språk lyt og sjå at det ville vera enklast i dag å læra alle å skriva bokmål, sidan det er det mest innarbeidde på alle omkverve i samfunnet. (Og sidan bokmålet, ifølge KG, kan skrivast norsk, så skulle ikkje nasjonalitetesspørsmålet vera noko «problem» heller.)

Det argumentet vi kommunistar må lufta synet vårt på, er nemndt i «Målrørsla framfor stortingsvalet 1977», utgjeve av Oslo Mållag, der Raud Valallianse legg fram sitt prinsipielle syn: «RV ser på striden for Norsk mål i skrift og tale som ein progressiv nasjonal- og anti-imperialistisk kamp. Spørsmålet gjeld nasjonalspråket, og stammar frå Noreg si tid som koloni med Danmark». Om vi set spørsmålet om effektivitet i høgsetet, har vi lagt oss på ei bakstrevorsk linje i høve til kampen i dag, fordi vi plasserer målkampen på same hylla som andre «tekni-ske» problem, istaden for å sjå på han som ein viktig del av kampen for nasjonalt sjølvstende. (Det gjeld linja til det kommunistiske partiet. Om andre folk har andre grunngevingar, må vi og alliera oss med dei, for dei vil då objektivt fungera progressivt.)

KG gjer eit nummer av at det er stor skilnad på bokmål og dansk i dag. Eit språk er alltid i utvikling. Vi snakkar norsk, ikkje gamalnorsk, danskane snakkar dansk og ikkje gamaldansk. Korleis eit språk utviklar seg er avhengig av man-

ge tilhøve, t.d. den politiske utviklinga i landet. Difor er det heilt naturleg at vi har fått ulik utvikling av dansken i Noreg og Danmark, som var ein koloni og ei kolonimakt som skilde lag. Då framandvel-det mista grepet om Noreg, laut borgarskapet ty til andre middel for å halda på dansken. Dei sette igang med «fornorskinga». Dette var ikkje turvande i Danmark, der dansk var nasjonalspråket.

Den tredje greina, riksmålet, har atter hatt sine særeigne vilkår for å utvikla seg, i dei dansktalande delene av «vestkant»-strøka i nokre av byane.

«FORNORSKING» AV BOKMÅLET?

Så kjem vi til det som var utgangspunktet for diskusjonen, om Klassekampen si oppmoding om «fornorsking» av bokmålet. For det første må eg få spørja KG korleis han kan påstå at eg er for «konservativt» bokmål? (Kvifor brukar forresten KG hermeteikn på konservativt og radikalt, når han meiner at bokmålet både kan vera «mest norsk» og «mest dansk»?)

Det eg angreip, var oppmodinga om å bruka mest muleg dialektord i bokmålet for å undergrava dansken. Raude Fane har lagt seg på denne linja, og nokre gonger har faktisk resultatet hatt ein del sams trekk med Aftenposten og Morgenbladet når det gjeld å vera ufolkeleg og unorsk i språket. RF og KK er stort sett åleine om å bruka «åssen» osv. i redaksjonelt stoff. KG dreg fram Aftenposten og Morgenbladet, men desse skriv jo riksmål, og ikkje bokmål. KG spør vidare kva som er best å skriva «åssen» eller «hvorledes». Kjenner ikkje KG til at det som vert mest brukt på bokmål er «hvordan»? Han

SPRÅKDEBATT

kunne heller dra samanlikningar med Dagbladet, Arbeiderbladet og normalt bokmål (det bokmålet som folk vanlegvis reknar for normalt skriftspråk). Det er ikkje feil å bruka dei norske orda og formene som er komne inn i bokmålet alle-reie i dag. Men spørsmålet gjekk opphav-leg på om det var rett å oppmoda til brot på bokmålsnormalen i dag for å ta inn nye dialektord. Det må vera ei målsetting på lang sikt å rydda ut danske ord i skriftspråket, og skifta dei ut med norske ord som lever i dialektane, men dette er underordna det å kjempa for eit norsk skriftspråk (nynorsk), og det er sjølv sagt det norske språket ein må rydda opp i og ikkje bokmålet. Det er greitt at KK og RF nyttar bokmål med den grunngevinga at mange i dag har vanskar med å skriva nynorsk, og at det er feil prioritering av kreftene dersom alle skulle læra seg nynorsk for å få lov til å skriva. Målkam-pen i Noreg har alltid gått ut på å kjempa for eit norsk skriftspråk mot dansk i uli-ke variantar. Dersom KK, RF og KG meiner at bokmålet kan skrivast norsk, seier dei at målkampen like godt kan leg-gast ned fordi han er førd til siger. Dette er ei sabotasjelinje i målstriden.

Når det står isolert må eg vera samd i at følgjande setning er urett: «Det einaste ein oppnår med «fornorskinga» er å hal-de oppe gamle og skapa nye illusjonar osv.» Etter å ha lese innlegget til KG for-står eg at illusjonar og illusjonsmakeri er bakgrunnen for «fornorskinga». Men eg trur ein oppnår endå meir. Det kan føra til endå meir språkforvirring, det vil frei-sta oppheva grensa mellom nynorsk og bokmål, eller med andre ord laga eit sam-norsk, som lenge har vore eit framlegg frå redaksjonen. Det kan verta ei sovepu-te for redaksjonane i visse tidsskrift og

aviser for ikkje å læra seg nynorsk, under dekke av at ein i alle fall «gjer det beste» utav bokmålet. Sist men ikkje minst vil det konkret for Raude Fane tyda at Oslo-dialekten vert favorisert. Ingen kan koma å påstå at det er lettare for folk å skriva eit språk som ligg utanfor det vanlege, det er heller ikkje lettare å lesa det. Når Klassekampen har reportasjar frå Nord-Noreg, er det då lettare å bruka eit konglumerat av bokmål og nord-norske av-styttingar enn å skriva eit språk som er vanleg å sjå i skrift? Dei aller fleste har fått ei viss undervisning i å skriva ny-norsk og bokmål, i alle fall har alle lese begge deler, medan det å skriva dialek-tuttrykk er framandt for dei fleste. (Bort-sett frå heilt spesielle uttrykk, slik som «åssen» og «åffer» er vorte i ein snever krets av progressive skribentar. Om eg hadde skrive «kåleis» og «kåføre» ville dei fleste oppfatta det som trykkfeil.) Så eg trur ikkje dei «praktiske» argumenta åt KG duger her, for det kan ikkje vera tvil om kva som skapar språkforvirring og anarki i språket. Vidare meiner eg at KK, ved å køyra denne «bokmål m/dialekt»-linja stør opp om den linja som seier at Nynorsk ikkje duger for an-dre enn vestlendingar.

KORLEIS BETRA NYNORSKEN?

Så kjem siste verset (nr. 21) om korleis ein skal betra nynorsken. Her får vi pre-sentert eit døme på «dårleg» nynorsk (el-ler rettare sagt unorsk), og at slikt bør vi kjempa imot. Dette kan høyrast vel og bra ut, men det bleiknar andsynes det faktumet at KG ikkje nemner eit ord om kvar ein må retta hovudslaget for å kasta dansken ut or det norske språket. Vi kan

SPRÅKDEBATT

Det er uenighet mellom KG og Olaus både når det gjelder vurderinga av dialekter og skriftspråk.

ikkje reinska nynorsken utan at vi kjempar mot bokmålet. Slik det står hjå KG, er det berre med på å splitta fronten for nynorsk.

Når det gjeld bokmålsnormalane frå 38 og 59 så er det klart at vi må kjempa mot freistnader på å gjera språket meir ubrukande, ved til dømes å ta inn danske eller engelske (eller russiske for den saks skuld) ord i stort omfang, eller på andre måtar å setja folk i dårlegare stand til å uttrykkja seg skriftleg. Men dette er noko heilt anna enn å reisa parolen i dag om endå meir fornorsking.

I 1959 var så vidt eg veit målkampen temmeleg grøftekøyr, arbeidet i mål-rørsla var mykje innretta på kva former osv. som burde tillatast nynorsk. I ei slik stund kunne reaksjonen gå til felts mot

dei norske orda og formene i bokmålet, som var komne inn medan nynorsken var ein trussel for bokmålet. (Det var den-gong som no slik at «fornorskingslinja» hadde glansperiode samstundes med framgang i målreisinga, og omvendt.)

I dag er vilkåra andre: Kampen står mellom dei som forsvarer nynorsken og staten med DNA-regjeringa som vil tvinga på oss bokmålet. Under slike vilkår er det å svika målsaka når ein påstår at ein kan reformera dansken til å bli norsk. Til slutt om parolen: «Fram for eit enklast muleg skriftspråk». Mot denne vil eg setja: «Fram for eitt norsk skriftspråk, nynorsk, nei til eit enklast muleg skriftspråk». For kva tyder enklast muleg, og når har folket vunne fram ved å følgja den enklaste linja. KG spør kven som har

SPRÅKDEBATT

---

lettast språk, Alf Prøysen eller André Bjerke, men han svarer klokeleg ikkje på det.

Eg synest det er lettast å lesa André Bjerke, eller Arnulf Øverland for den saks skyld, for der er eg i allefall viss om å forstå kvarteinaste ord, medan hjå Prøysen, Elden eller ToFi kan det forekomma dialektord eg må stussa på. Dette kjem sjølvsagt av kva ein er vandt med å sjå på trykk. Eg har problem med å lesa tekstar som er skrivne på min eigen dia-

lekt, og KG ville kanskje ikkje forstå eit ord av det. Det at danske former automatisk gjer det vanskeleg og norske former lett, er berre noko KG trur.

Målstriden gjeld kampen for nasjonalt sjølvstende, og må reisast med full tyngde i dag når vi skal byggja fronten mot supermaktene sine krigstrugslar og Sovjet sine herjingar i nord. Det nyttar ikkje med «kjære Olaus» eller kjære mor, for slik er stoda.

Olaus

ER STRIDEN FOR NORSK MÅL AVLEGS?

Svar til KG frå målaktivistar

I artikkelen, sin går KG til felts mot Olaus som hevdar at konservativt bokmål bør brukast framfor radikalt bokmål. Vi er samde med KG når han forsvargar norske former i bokmålet. Men KG legg samtidig fram eit heilskapssyn på språkspørsmålet som vi ikkje kan godta. Han påstår at bokmålet er mest norsk. Han gløymer massestriden og tek svært lett på fiendane, dei vert mest borte: Riksmålsforbundet vert framstilt som ein latterleg klovn med einaste oppgåve å verne om *ideen* dansk. DNA har i verste fall gjennomført ei halvveges løysing av språkspørsmålet. Imperialismen ser ut til å vera så godt som daut: Berre USA hadde en offensiv mot norsk sjølvstende i 50-åra.

Dersom verda er slik KG framstiller ho, er striden for norsk mål mest avlegs. Meiner KG vi skal leggja ned stridsøksa til sosialismen løyser problemet for oss?

SPRÅKDEBATT

ER BOKMÅLET NORSK?

KG seier at bokmålet er eit norsk/dansk blandingsspråk og at dei sosialdemokratiske reformene har ført til eit omslag i utviklinga av bokmålsnormalen frå mest dansk til mest norsk. Argumenta hans er at bokmålet

- har tatt opp i seg ein del viktig norsk grammatikk m.a. substantiv i hokjønn (trekjønnsbøying), norsk bøying av mange verb osv.
- Det har tatt opp i seg mange norske former som ikkje finst på dansk
- i setningsbygninga har det ein del former henta frå norsk talemål, eller det er mogleg å bruka slike former
- ein del danske former, ord osv. er forbode.

Alt dette er rett, men det er langt frå heile sanninga.

I framstillinga si vandrar KG nokså fritt mellom å snakka om bokmålsnormalen *bokmålet*. Etter det vi skjønar meiner han med dette siste bokmålet som bruksmål. Ein moderne bokmålstekst er til dømes i følge han oftast i hovudsak norsk, men tydelege innslag av dansk. Men er dette ei rett framstillning av bokmålet i dag? Er det slik det vert brukt? Vi meiner nei. *Vi meiner bokmålet i hovudsak er dansk med ein del norske former.*

KG seier også at det går an å leggja seg tett opp til dansk, og vi vil visa at mesteparten av det som vert skrive på bokmål faktisk ligg tett opptil dansk. Vi vil og visa at bokmålsnormalen slett ikkje er så norsk som KG gjer han.

BOKMÅLSNORMALEN

Norsk talemål og nynorsk har tre kjønn: Hankjønn, hokjønn og inkje-

kjønn. Dansk har ikkje hokjønn som eiga grammatisk form. KG seier at bokmålsnormalen er ein trekjønnsnormal. Det er ikkje utan vidare rett. For dei aller fleste substantiva som er hokjønn i talemålet er hokjønn og hankjønn valfrie former i normalen. Av obligatoriske hokjønns-substantiv finst det knapt over 50 (kua, sola osv.). Men her er det viktig å vera klår over at dansken har vunne viktige sigrar innan skuleverket i dei seinare åra. I skriftlege elevarbeid er det no tillate å bruka hankjønnsform på dei få «obligatoriske» hokjønnsorda. Elevane kan altså godt skrive *kuen, solen* osv. utan at det vert rekna som feil.

Artiklar og pronomen. Trekjønnssystemet er heller ikkje på langt nær gjennomført for artiklar og pronomen. Den ubundne hokjønnsartikkelen er (eller bør vera) *ei* på norsk. Men det er fullt tillate å skriva *en* bok — *boken* på bokmål, altså gjennomført hankjønn. Ein kan og rota det heile i hop til varianten *ei bok/boken*, framleis med støtte i bokmålsnormalen. Eigesprønenet i hokjønn heiter *mi* og står etter substantivet — *boka mi*. Når pronomenet er etterstilt som i dette dømet, krev også bokmålet hokjønnsbøying. Men når eigedspronomenet står framfor substantivet, er blanda bøying tillate (*min bok/boka*).

I talemålet og nynorsk skriftmål er det samsvar mellom verkeleg og grammatisk kjønn når pronomenet viser attende til eit substantiv: «Kvar er boka? Eg har ikkje sett *ho*» (henne, a). På bokmål må det heita: «Jeg har ikke sett *den*».

Verba: På norsk høyrer svært mange verb til den såkalla a-klassen og bøyest i talemålet og nynorsk skriftmål som hoppa: *å hoppa — hoppa (preterium) — har hoppa*. Etter bokmålsnormalen er prete-

SPRÅKDEBATT

riumsendinga *-et* (hoppet) sidestilt hovudnormal. I sterke verb er ikkje endinga *i/e* tillate i partisippet etter bokmålsnormalen. Det heiter til dømes skrevet, ikkje *skrivi/skrive* som i talemålet eller nynorsk.

Diftongar: I norsk talemål og i nynorsk skriftmål brukar vi diftongar mange stader der dansk har monoftong. Dette gjeld for fleire ordklassar. Vi seier/skriv altså *greip*, ikkje *grep*, *laus*, ikkje *løs*, *blei*, ikkje *ble*, *grein*, ikkje *gren* osv. I bokmål er formene med monoftong svært ofte sidestilt form eller såkalla klammeform. (Det siste gjeld t.d. *grein* (*gren*). For ein del ord er forma med diftong sjølvstendig obligatorisk i bokmål og, det må t.d. heita *stein*. Men også her har dei danske formene den siste tida vunne fram: Etter tilråding frå Norsk Språkråd kan det no t.d. heita både *bein* og *ben* (det siste er klammform både for substantivet og adjektivet) mot tidlegare obligatorisk *bein*.

Setningsbygning. Når det gjeld setningsbygninga skil norsk seg klart frå dansk. Nokre særnorske former er til dømes at vi har såkalla dobbel binding, dvs. at vi i samanstillingar med artikkel brukar bunden form av både artikkelen og substantivet. Døme: *Den samarbeidsavtalen* som eksisterer ... Ubunden form av substantivet er teke frå dansk: *Den samarbeidsavtale* som eksisterer ...

Ei anna norsk form er etterstilt eigedomspronomen: foreldra *hans*, ikkje *hans* foreldre, mora *mi*, ikkje *min* mor.

Vi er klår over at ein kan skriva «foreldra hans», «mora mi» osv. innanfor bokmålsnormalen. Men vert det gjort i praksis.

SLIK VERT
BOKMÅLET BRUKT

Norsk er eit verbalt språk. Vi uttrykker oss gjerne ved å bruka verbet i aktiv form som handlingsberande ledd i setninga. Vi seier «vi vedtok», ikkje «vi fattet et vedtak», «vi reparerte», ikkje «vi foretok en reparasjon». Nynorsken og talemålet skyr slike konstruksjonar som «funksjonærenes arbeidsnedleggelse», men dei er ikkje uvanlege i bokmålet. Slik «substantivsjuke», at ein lagar om verb til substantiv, er kome inn frå dansk og tysk.

KG trekkjer fram Dag Solstad, Jon Michelet, Asbjørn Elden og Alf Prøysen og seier at dei skriv i hovudsak norsk. Vi er samde i det. Men dei held seg ikkje innanfor bokmålsnormalen, men sprengjer han med norske former. Desse forfattarane er då heller ikkje typiske for bokmålsforfattarane. Det er ikkje deira språk det norske folket møter i det dei les. Det er ikkje, slik KG gjev inntrykk av, berre Aftenposten og Riksmålsforbundet som brukar konservativt bokmål. Dei aller fleste forfattarane, avisene og ikkje minst vekepressa brukar eit bokmål som er meir konservativt enn den mest konservative varianten av bokmålsnormalen.

Døme frå vekepressa: Gjennomført tokjønssystem, endinga *-et* på a-verba (kastet), enkel binding og framforstilt eigedomspronomen (min bok). Dessutan finn ein mest aldri diftongar. I (veke-)pressa heiter det vet, grep, ikkje veit og greip. Alt dette er tillate etter bokmålsnormalen. Dessutan brukar dei ofte former som ikkje er tillatne: Frem, efter, sprog, lavet. Og det vrirmlar av substantiviserte verbformer.

SPRÅKDEBATT

Vekepressa har eit opplag på ein million og vel så det.

I skulen vert ofte dei mest konservative formene innom bokmålsnormalen praktisert. Det er tillate å bruka Riksmålsordboken i skulen. Om ein granskar lærebøkene, finn ein at etter 1. klasse har dei gjennomført tokjønssystem.

På mest alle område av samfunnslivet det koservative bokmålet. Folk flest ser sjeldan noko anna enn dette på trykk.

Ein kan ikkje — slik KG gjer — sjå bort frå **kvantiteten**, dvs. kor mange som brukar konservativt bokmål når ein vurderer språksituasjonen. Ein må skilja mellom det som er mogleg innanfor normalen, og bokmålet som bruksmål. Og då er det eit faktum at dei fleste ikkje får høve til å lesa radikalt bokmål i det heile teke.

Difor står språkstriden i praksis mellom nynorsk og konservativt bokmål.

OPPNORSKING AV DANSK FOR Å STOGGE NYNORSKEN

Brodden i fornorskinga var å stogge nynorsken. Det var Riksmålsforbundet som lanserte denne lina. Riksmålsfolk ville rettferdiggjera at striden sto mellom to norske mål. Forsvararane av riksmålet skjøna at ein måtte kvitte seg med noko av den danske ortografien (til dømes Hjalmar Falk i VG i 1899). Riksmålsforbundet sette ned ein rettskrivingskomite i 1913 som skulle arbeida med fornorskings spørsmålet. Innstillinga frå denne komiteen gjekk for ein stor del inn i 1917-normalen. Sjølv om 1913-komiteen nærmast er å sjå som ein parentes i saga til Riksmålsforbundet, er det som hende likevel svært typisk. Alltid når nynorsken

Målkaktivistar hevdar at KG har altfor positiv vurdering av den sosialdemokratiske lina i språkspørsmålet. KG kan tolkast slik at bokmålet blie løsinga avdi dei ikkje makta å gjennomføre norsken fullt ut.

har vore i framgang har fiendane til nynorsken lagt seg på ei samnorskline. Dei har funne det naudsynt med eindringar i norskare lei for å demma opp for nynorsk i skulen.

KG skriv at «Siden den eneste fullverdige løsinga ikke blei noe av, så tvang ei dårligere løsing seg fram. Det var ei typisk norsk sosialdemokratisk løsing ...» (s. 90, pkt 5). Dette kan vi vanskeleg forstå som anna enn at sosialdemokratiet ikkje greidde å gjennomføra norsk fullt ut, og derfor måtte ty til den halvveges løsinga, bokmålet. Vi meiner tvertimot at oppnorskinga av dansken var taktikken deira for å utrydde nynorsken. Er du

SPRÅKDEBATT

samd i at brodden i fornorskinga er å stogga nynorsken, KG?

KG OG NYNORSKNORMALEN

I Noreg er vi i den strålende stillinga at vi har utarbeidd ein samnemnar for dialektane på vitskapleg grunnlag, nynorsken. I andre land har skriftmålet vorte til ved at talemålet til makteliten har vorte gjort til landsnorm. Nynorsken er med andre ord uttrykk for einskapen i det norske språket, for likskapen og samanhangen mellom dialektane.

KG er einseitig oppteken av kor vidt det er direkte samsvar mellom Oslo-dialekten og skriftspråka. I alle fall har han døme berre frå Oslo-søraustlandsdialekt når han drøftar radikalt bokmål. Har KG tenkt på at det finst 10 000-vis av ålesundarar o.a. som korkje seier åssen eller åffer?

Vi nemner dette av di KG går inn for ein enkel og heilstøypt normal samstundes som han problemfritt krev retten til lyddrett å bruka åssen og åffer. Vil du tilkjenna andre den same retten? Korleis skal det då gå med kravet om ein enkel og heilstøypt normal? Ser KG at her er det motstridande omsyn å ta? Dersom ein ønskjer ein normal som skal gjelda for heile landet, som er normalen til dei norske dialektane, talemålet til det norske folket, så er det ikkje berre å krevja ei lyddrett attgjeving av sin eigen dialekt i skriftspråket. Vi er ein nasjon med eitt språk. Innan dette språket har vi ulike dialekt-avbrigde som i andre land. Vi treng ein samlande skriftnormal. Dersom ein blindt ser på samsvaret mellom eigen dialekt og skriftspråket, så opnar ein for

bikkjeslagsmål om det skal heita åssen, korleis, kølles, kørr, kossen osb.

KG skriv at «arbeiderkorrespondenter til Klassekampen klarer bare å skrive enkelt og muntlig om de får bruke former som ikke er for langt fra talespråket. Det betyr om de bruker bokmål — radikalt bokmål». (s. 96)

Vi meiner at om vi legg talemålet til grunn, blir skriftmålet nynorsk. Vi meiner at normalen i dag er god og brukande for folk som vil ta han i bruk.

Korleis stiller KG seg til nynorsknormalen slik han er i dag? Side 92 seier han: «Det som arbeidsfolk og nasjonen trenger, er en normal som er enkel, klar og konsekvent, som ligger nær opptil det levende talespråket, og som derfor også blir lett å lære og grei å bruke. En sånn normal finnes i den nynorske skriftnormalen.»

Dersom du meiner dette, KG, kvifor går du då ikkje inn for at folk skal lære nynorsk og ta han i bruk *no*? Kvifor reknar du det som ei umogleg oppgåve for deg sjølv og andre som har lært bokmål å lære nynorsk i dag?

Etter det vi kan sjå meiner KG noko anna om nynorsknormalen på s. 96: «når det arbeidende folket i frihet kan ta på seg oppgava å innføre et enhetlig skriftspråk, så må det skje *på grunnlag av nynorsknormalen*» (vår utheving). Altså er den nynorske skriftnormalen likevel ikkje enkel, klar og konsekvent nok? Kva for endringar vil du så ha?

SKAL VI SKRIVA NYNORSK ELLER RADIKALT BOKMÅL?

Det einaste argumentet for at vi no skulle ta på oss oppgåva med å utvikla ra-

SPRÅKDEBATT

dikalt bokmål som ein skrifttradisjon er at det er betre enn nynorsken. Anna avgjera argument finst faktisk ikkje. Nynorsken har no ein meir enn hundre år gamal skriftmåltradisjon bak seg. Trass alt har han og ein temmeleg omfattande bokheim og litt presse, trass alt eit visst innslag i skule og kringkasting. Det er ingen grunn til å reisa ein tradisjon med radikalt bokmål opp mot denne tradisjonen, utan at ein meiner at radikalt bokmål er ein betre samnemnar for dei norske dialektane enn nynorsken. Men KG er samd i at nynorsken er best.

KG vedgår at ein må jobba med bokmålet for å få brukande norsk utav det. Likevel ser det ut til at han reknar det som ei etter måten lett oppgåve å læra radikalt bokmål. Men er det radikalt bokmål KG og andre har lært i skulen, er det *det* dei les i aviser, bøker, blad osv.? Vi meiner at vi har vist at slik er det ikkje. Folk vert forar med danskprega bokmål som ligg tett opptil Riksmålsordboken.

Vår påstand er at dersom ein har språkleg overskot til å skriva radikalt bokmål, så har ein og språkleg overskot til å skriva nynorsk, med mindre ein godtek ein vinglete språkleg praksis, meir eller mindre etter prinsippet å skriva det som fell ein inn i augneblinken.

Kvifor vil KG då ikkje heller jobba for at han og andre skal læra og ta i bruk nynorsken i staden for å jobba med bokmålet for å få det «enkelt og muntlig»? KG nemner at det er ein fordel for ungane hans om dei lærer radikalt bokmål i skulen. Ja, om dei gjer det, er det betre enn om dei lærer konservativt bokmål. Men dei aller fleste ungar lærer aldri radikalt bokmål i skulen. Men kunne KG tenkja seg å vera med på å reisa kampen og krevja at dei skal få opplæringa si på ny-

norsk? (Det trengst ti elevar for at ein skal ha rett til å få skipa nynorske parallellklassar.)

FORDOMMAR MOT SITT EIGE SPRÅK

KG argumenterer for at ein må bruka bokmål ved å seia at mange arbeidarar har fordommar mot nynorsken. Vi er ikkje sikre på at desse fordommane er så utbreidde som KG hevdar, men om dei er det, kva så?

Kva tyder det at folk har fordommer mot nynorsken? Forstår ikkje KG at dette tyder at folk har fordommar mot sitt eige språk? Forstår ikkje KG at dette er anti-patriotiske fordommar? Kamp mot desse fordommane er kamp mot anti-patriotisme. Det er kamp mot kolonisorane sitt syn på norsk mål. Arbeidarklassen har fordommar mot norsk mål, skriv KG. Jaha. Men kvar kjem desse fordommane ifrå? Kva er politisk arbeid anna enn kamp mot slike fordommar hos oss sjølve og andre? Skjønar ikkje KG at det viktigaste språkpolitiske arbeidet i ei førkrigstid er å få det norske folket til å avvisa kolonisorane sitt syn på det norske målet? Dette synet som dei danske kolonisorane pressa på oss for hundrevis av år sidan, og som andre imperialistmakter har hatt god nytte av sidan? Skal vi ikkje snart stilla på dagsorden å få vaska dette mindereverdsstemplet av vårt eige språk?

Å bruka fordommane som argument mot nynorsken er å bruka undertrykking som argument for vidare undertrykking. KG er vel klår over at fordommane mot nynorsken kjem av undertrykkinga, eller trur han dei berre er der. Undertrykkinga som argument er bortimot einerådande

SPRÅKDEBATT

Fra landsmøtet til Noregs mållag i 1978.

som argument i den konkrete målstriden no. som t.d. i skulemålstriden. Det er svært få, egentleg, som prøver seg med argument av typen at nynorsken er eit mindreverdig språk eller ikkje passar til dialekten på staden (Olaf Allmenningen i Mål og Makt nr. 1-1976). Det vert argumentert med at nynorskbrukarane møter praktiske vanskar, dei får ikkje skikkelege lærebøker, ein må bruka bokmål for å koma seg fram i livet og må bruka bokmål i dei og dei stillingane osb. Dette er i og for seg sant det. Det er det vi meiner med at nynorsken er under undertrykt. Men det er vel ikkje nytt for KG at det kostar å slå seg fri?

UNDERTRYKKING AV EVNA TIL Å UTTRYKKJA SEG

Kva avgjer kor lett folk har for å uttrykkja seg skriftleg?

1. Om skriftmålet du skal bruka er ditt eige. Om du kan bruka det talemålet du meistarar og er fortruleg med som kjelde og rettesnor når du skriv.
2. Kor god opplæring du har fått i det språket du skal skriva.
3. Kor mykje høve ein får til å lesa sitt eige mål (eller det målet ein skriv).

KG legg einsidig vekt på det første punktet, medan han overser punkt to og tre. Det er ikkje urimeleg å tru at ein som har fått grundig opplæring i bokmål og som dagleg les og høyrer bokmål vil ha lettare for å skriva bokmål enn nynorsk sjølv om talemålet hans/hennar ligg nærare nynorsken. Mange i Noreg i dag har fått ei viss opplæring i nynorsk som side-mål, men dette har jamnast vore lite og dårleg opplæring. Det er ikkje nok til at dei innser fordelane med nynorsk og vel nynorsk som skriftmål når dei les så mykje bokmål og manglar målpolitisk motivering. Ei av dei viktigaste formene for

SPRÅKDEBATT

undertrykking av norsk mål er dårleg opplæring i norsk. Undertrykkinga av radikalt bokmål er og beinhard når det gjeld opplæring, hardare enn av nynorsken (noko som kjem av at nynorsken har tilkjempa seg visse rettar etter eit hundreår med seig strid). Men skal vi så reisa kampen for betra opplæring i radikalt bokmål? Skal vi ikkje heller kjempa for skikkeleg opplæring i den norsken vi er samde om er betre, nynorsken?

Vi ser med velvilje på at folk får opplæring i radikalt bokmål, men vi kjempar for nynorsken.

HOVUDSIDA VED SPRÅKSTRIDEN, I DAG ER KAMPEN MOT DISKRIMINERINGA AV NYNORSKEN

Lat oss ta nokre døme på korleis nynorsken blir undertrykt som bruksmål.

Undertrykkinga i presse og forlag

NTB brukar berre bokmål. Telegram på nynorsk vert omsette. Journalistane får ikkje bruka nynorsk. Aviser som vil nytta nynorsk må sjølve omsetja NTB-stoff for eiga rekning.

I intervju som Magni Øvrebotten har hatt med journalistar og redaktørar i 7 Oslo-aviser seier ein av redaktørane m.a. at ein nynorskjournalist ikkje vil få jobb sjølv om han er betre kvalifisert enn ein bokmålsjournalist.

I dei omlag 150 avisene som kjem ut her i landet, kjem berre omlag 4,5 prosent av det samla stoffet på nynorsk.

Eit oversyn over målforma i bøker utkomne i tida 1946—1955 syner ein ny-

norskprosent på 11,9 prosent. I 1977 pro-senten sunke til 11 prosent.

Staten er bokmålet sin stat

Den viktigaste målkuaeren i dag er likevel staten. Styresmaktene (regjeringa) har ei klår line for å leggja nynorsken i grava, og denne lina vert trufast følgd opp av tene-stemennene på ulike nivå i skulebyråkratiet.

Staten går ikkje av vegen for å bryta si-ne egne lover når det gjeld måljamstelinga. Sjølv om mållova slår fast at «det skal vere rimeleg samhøve i mengd mellom dei to måla», kjem berre 1 prosent av tilfanget frå staten på nynorsk.

I 1970 bad Stortinget NRK om å syta for at nynorskprosenten i NRK skulle verta på minst 25. Enno i dag ligg prosenten på berre kring 20.

Lærebøker: Språkkuinga frå staten råkar elevane allereie frå grunnskulen av. Sjølv om lærebokstoda for obligatoriske fag her er god (bortsett frå musikk og kroppsøving), er stoda i dei ikkje-obligatoriske faga ein annan. Her finst berre ei og anna bok og nokre få hefte på nynorsk.

I den vidaregåande skulen er stoda enno mykje verre trass i framgang dei siste åra. Det er dei store læremiddelaksjonane mellom elevane som har pressa staten og tvinga fram denne framgangen. Av godkjende lærebøker fanst det i 1976 26,58 prosent på nynorsk. I 1977 var dette talet stige til 51,22 prosent. Desse tabellane gjeld berre tre av studieretningane i den videregåande skulen. Sidan det ikkje finst tal frå alle dei som er uteletne, skal vi her berre nemna nokre få døme frå skuleåret 1976/77:

SPRÅKDEBATT

Målaktivistar hevdar at KG undervurderar fiendene til målkampen. Mellom anna omtalar han Riksmålsforbundet som om det skulle være ein ufarleg gjeng med dustemiklar.

	Titlar i alt	Titlar på bm	Titlar på nn
Formingsfag	—	39	3
Fiskeri og sjøfartsfag	82	81	1
Landbruksfag	100	93	7
Hushaldningsfag	81	81	0
Kroppsoving	38	38	0
Musikk	Omlag halvparten av titlane på nynorsk		

Norsken i lærarskulen. Nedvurderinga av norskfaget frå styresmaktene si side har ført til at norsk ikkje lenger er obligatorisk fag i lærarskulen. Det får følgjer for norskfaget i andre skuleslag. Elevane har ikkje lenger rett til kvalifiserte lærarar i morsmålet sitt. Dette er eit grovt

åtak på den nasjonale og demokratiske retten folk har til å læra å lesa og skriva morsmålet, eit hardt slag mot evna til å uttrykkja seg.

Staten står altså på bokmålet si side i målstriden. Særleg stør han det konservative bokmålet, det kan vera. Men det viktigaste er at *det er nynorsken dei vil knekja*.

**Riksmålsforbundet
— ein farleg fiende**

«Dansken er dau, men ideen om dansken lever», skriv KG s. 93. Vi trur ikkje Riksmålsforbundet er så umaterialistiske at dei står for noko som ikkje eksisterer. «Riksmålsforbundet er den ideologiske hovudmotstandaren vår» kan vi lesa i Ar-

SPRÅKDEBATT

beidsprogram for Norsk Málungdom for 1978/79. Vi trur det er meir i samsvar med røynda.

Vi meiner at vi ikkje er tente med å sjå på Riksmålsforbundet som ein slags rokkonissar som spjåkar seg med dansk, som strir for «ideen om dansken». Det viktigaste ved Riksmålsforbundet er slett ikkje at dei skriv «sprog» og «frem» og at dei står fremst på skansen for det mest konservative bokmålet/riksmålet. Riksmålsforbundet ser det tvert om som den absolutte hovudoppgåva si å *knuse nynorsken*, ikkje berre «underminere» han. Dei går målmedvite og systematisk til verks for å kartleggja språksituasjonen dei ulike stadene i landet for å knekkja nynorsken som skulemål. I stor grad har dei lukkast — ikkje fordi dei er nokre lettlege dustemiklar — men fordi dei har god støtte frå styresmaktene, dei er dyktige, hittil har dei vore flinkare enn oss, og ikkje minst, dei er ressurssterke. For det er ikkje nokon fattige kvensomhelstar som sit i leiinga og som står dei økonomisk og politisk. Riksmålsforbundet vert leidd av monopolborgarar og har monopolborgarskapet i ryggen, og dei har medlemmer og sympatisørar i viktige stillingar i kulturlivet, i det offentlege osv.

DNA OG MÅLREISINGA

KG nemner så vidt at sosialdemokrata-ne likar å framstilla målrørsla og Riksmålsforbundet som motpartar, med seg sjølv som nøytral dommar. Men han seier ikkje eit kløyva ord om kva rolle DNA verkeleg spelar i målstriden!

Saka er at det er DNA som har greidd å gjennomføra den borgarlege politikken i språkspørsmålet, den som Riksmålsforbundet og yste høgre la opp til omkring

1915: Å stogga frammarsjen for nynorsken som skulemål, knekkja målreisinga som masserørsla, få heile spørsmålet over i regjeringskontrollerte komitear og råd, og så gå i gang med å *utrydda nynorsken som bruksmål*.

Føresetnaden for dette var nettopp å få overttydd massane om at det dreide seg om irriterande ulikskapar mellom to *norske* mål som det var mogleg å få saman til eitt gjennom reformer, utan massestrid. Difor kjempa 38-komiteen gjennom at måla skulle nærmast til kvarandre, «på norsk folkemåls grunn». Denne politikken kunne berre først fram om folk ikkje skjøna at striden galdt det norske målet, altså nasjonalmålet.

Det er heilt logisk at DNA går i brodden for å kua norsk mål. DNA har vore det statsberande borgarlege partiet i meir enn førti år, dvs. den førande representanten for imperialismen i Noreg. Sidan Noreg er eit lite imperialistisk land, har politikken til det norske borgarskapet vore *nasjonal nihilisme*, som KG sjølv er inne på. Det vil seia at alt norsk vert stempla som grautmål, bondeskikk og avlegs, «nisseluendensar», og at det vert sett opp imot framsteget i utlandet, særleg USA.

Dei konkrete tiltaka til DNA har vore Norsk Språknemnd og Vogtkomiteen (1968). Vi skal ikkje gå inn på desse no. Viktigare *no* er at heile det statlege skulestellet vert mobilisert for å knekkja nynorsken. Dei siste åra er det først og fremst lokale byråkratar som har gjort opptak til å hiva ut nynorsken frå skulen, ikkje Riksmålsforbundet. Alt frå mobbing til reine lovbrøt har vorte gjengs politikk frå det haldet.

Om du ikkje skjønar DNA si rolle, KG, så vert ikkje påstanden om at målrei-

SPRÅKDEBATT

singa er ein nasjonal strid anna enn ein floskel. Førebels er det nemleg DNA som representerer imperialismen sine interesser andsynes den norske nasjonen, og at dei framleis står for nasjonal nihilisme syner seg rett så klårt i politikken deira andsynes Sovjetunionen no om dagen.

Halfdan Koht var fremste talsmann for klasse-samarbeidslina på sin tid og hjerna bak reformen fra 1938.

NYNORSKEN OG DET NASJONALE SPØRSMÅLET

Språket er eit av kriteria for ein nasjon, og det er ein nasjonal rett for eit folk at dei får bruka morsmålet sitt. Den viktigaste forma for språkunderkuing er at eit folk ikkje får sjå sitt eige mål på trykk.

KG grunngjev at det er mogleg å vinna fleire nynorske skulekrinsar med «det all-

menne oppsvinget i klassekampen». Men det er når folket i Noreg har stridd for *nasjonale rettar og nasjonalt sjølvstende* at målreisinga har fått ny bløming og kraft. Nynorskprosenten i skulen har t.d. aldri vore så høg som i 1944. I byrjinga av 1970-åra var verksemda i og ikring mål-rørsla større enn på lang tid. Grunnlaget for dette var ikkje «det allmenne oppsvinget i klassekampen», men den nasjonale kampen folket i Noreg førte mot EEC.

I dag lever vi i ei førkrigstid. Noreg er truga og vert provosert av Sovjet. Vi må passa oss så vi ikkje trur at kampen for det norske målet er luksus i ei førkrigstid, ein kamp som i hovudsak kan utsettast til under sosialismen. Tvert om, i ei førkrigstid er målreisinga viktigare og meir naudsynt enn nokon gong.

Målkamp i den tredje verda

Landa i den tredje verda har skjøna at kampen for nasjonalspråket er ein viktig del av den anti-imperialistiske kampen. I skulane i Eritrea vert det no undervist på nasjonalmålet for første gong på lang tid. I Vietnam dreiv dei og med målreising-sarbeid medan Vietnam-krigen rasa som verst. Midt under krigen heldt vietnamesarane ein eigen språkkonferanse for å verna om det vietnamesiske språket mot amerikansk påverknad. Ein tale av utanriksminister Pham Van Dong frå denne konferansen er elles trykt i Syn og Segn 1974 ss. 566—572 under tittelen «Vi må verne det vietnamesiske språket».

Målkuing — eit våpen for imperialistar og kolonistar

Kolonimaktene og det imperialistiske

SPRÅKDEBATT

borgarskapet skjønar og kor viktig målkuinga er for å halda nasjonar nede, for å knekkje kraфта i den nasjonale motstandskampen. Difor har nasjonalmåla alltid vore viktige åtaksmål for kolonistar og imperialistar. Difor vert det samiske målet underkua, difor tillet ikkje Etiopia at eritrearane skulle få opplæring på sitt eige mål, difor freistar den spanske staten å knekkja målet i baskerprovinsen. Og difor freistar det norske borgarskapet med DNA i spissen — agentane for det internasjonale monopolborgarskapet — å kua det norske målet. Dei vil ikkje ha nasjonal kamp, men vil brenna fast mindreverdsstempelet på den norsk kulturen og det norske språket.

Kampen for nynorsken er nasjonal kamp

Du nemner fleire gonger at bokmålet er eit uttrykk for nasjonal underkuing, KG, men du argumenterer ikkje for å reisa kampen mot denne underkuinga no, du ser ikkje at denne kampen er naudsynt *no*. Difor vert det du seier om nynorsken og det nasjonale spørsmålet mykje ståande som ein tom formel. Tvert om argumenterer du snarare *mot* at denne kampen skal reisast for full tyngd no.

Du meiner at det er mogleg, men ikkje sannsynleg at vi kan få gjennomført nynorsken som einaste skriftmål i landet før under sosialismen, og du har mørke vyer om kor hard motstanden kjem til å verta. Du meiner vi skal forsvare dei nynorskkrinsane som er, og vinna nye. Men du argumenterer for radikalt bokmål utifrå at motstanden mot nynorsken vert hard og utifrå at folk har fordommar. Du manar ikkje til massekamp for det norske målet over heile landet. Kvar skal vi driva mål-

Aasmund O. Vinje så målkampen som ein del av kampen for den nasjonale einskapen. Målaktivistar meiner at det er det perspektivet vi må ha på kampen i dag også.

kamp då? I Sogn og på Møre, men ikkje i Oslo eller på Eidsvoll? Kor mange nynorske skulekrinsar er det mogleg å vinna utan at motstanden vert for stor? Du meiner vi ikkje kan få nynorsk skriftmål over heile landet før under sosialismen. Nei vel. Men du nemner ikkje kor viktige alle delsignane vi kan vinna *no* er.

Du trur massane har fordommar mot nynorsk. Men visste du at kampen for nynorske læremiddel i skulen var den største massekampen mellom ungdommen i fjor.

OPPSUMMERING

Målstriden kan korkje no eller seinare dreia seg om oppnorsking av bokmålsnormalen gjennom rettskrivingsreformer og vedtak i ulike komitear. Oppnorskin-

SPRÅKDEBATT

ga er sett i verk for å knekkja nynorsken.

Kjerna i målstriden er å kjempa fram det norske skriftmålet, nynorsken, og driva attende bokmålet på alle område. Dette er ein nasjonal og demokratisk kamp som må førast av massane under leiing av AKP(m-l). Denne kampen må førast med full tyngd no. KG gir eit gale bilete av fiendane til nynorsken. KG overdriv vanskane med å læra nynorsk, han stiller ikkje kampen for nynorsken på dagsorden no. Han skjønsmålar bokmålet og brukar fordommarsom argument for at vi skal nytta radikalt bokmål, mot nynorsken.

KG spreier nederlagsstemning. Han argumenterer ikkje for at kampen for nynorsken er ein nasjonal kamp. KG trur at språkspørsmålet kan løysast gjennom rettskrivingsreformer og komitearbeid.

Som KG sikkert skjønar av innlegget vårt, meiner vi han gjer alvorlege feil, og vi meiner denne diskusjonen er svært viktig. Derfor oppfordrar vi han (og andre) om å ta stilling til det vi har teke opp og svare.

MÅLAKTIVISTAR

KVINNENS OG ÅKERBRUKETS ROLLE UNDER URKOMMUNISMEN

Gråtopp har revidert Engels

Vi trykker her et debattinnlegg fra Jern Jesper som polemiserer mot Halvard Gråtopps analyse av kvinnens økonomiske stilling under urkommunismen som sto trykt i Røde Fane nr. 6/1976. Jern Jesper hevder at Gråtopp har brutt med Engels' analyser. Han prøver ved hjelp av sitater og påvise at det også finnes en grunnleggende uenighet mellom Stalin og Engels i dette spørsmålet, og at både Stalin og Gråtopp foretar en feilaktig revidering av Engels.

Vi trykker også et kort svar fra Halvard Gråtopp som imøtegår Jern Jesper på alle vesentlige punkter.

Halvard Gråtopp skreiv en artikkel i Røde Fane (RF) 6/76 om når kvinneundertrykkinga oppsto. I denne artikkelen mener jeg det er to viktige revideringer av Engels syn på de samme spørsmåla. Ellers er artikkelen i hovedsak i samsvar med Engels.

Det er på to områder artikkelen avvi-

ker fra Engels, nemlig kvinnens rolle under urkommunismen og åkerbrukets historiske betydning. Jeg kommer også til å ta for meg en artikkel om samme emne i Klassekampen (KK) 17/77, som gjør samme feil som Gråtopp. Jeg kommer til å bruke Engels ganske utførlig i argumentasjonen.

I. KVINNENES ROLLE UNDER URKOMMUNISMEN:

Engels om produksjonsforholda under urkommunismen

Hva sier Engels om den viktigste produktivkraften, mennesket: Engels sier om dette at «den menneskelige arbeidskraft gir på dette trinn ikke noe overskudd å snakke om ut over det som skal til for å underholde dem» (F.Engels: «Familiens, Statens og Privateiendommens opprinnelse s.59. Ny Dag Oslo 1970. Mulige gjerne oversettelser har jeg ikke hatt mulighet til å kontrollere).

Om utviklinga av de andre produktivkreftene, arbeidsredskapene, sier Engels: «For den ville tilstand var pil og bue det som jernsverdet var for barbariet og ildvåpnet for sivilisasjonen: det avgjørende våpnet» (s. 30—31).

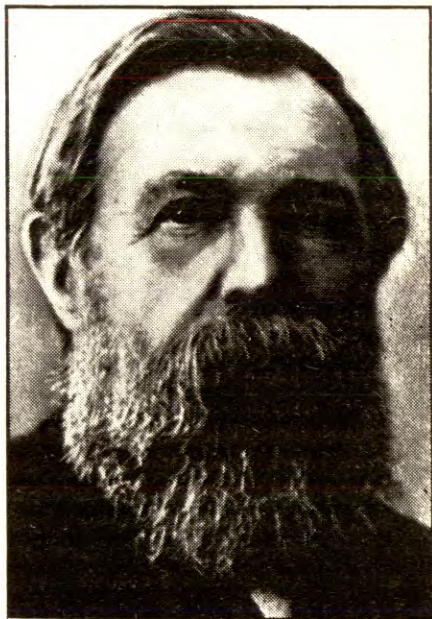
Urkommunismen og dens typiske måte å organisere samfunnet på, «gensforfatningen» «var vokst fram på mellomtrinnet av vill tilstand og ... når ... sin blomstringstid på barbariets lavere trinn» (s. 156).

Engels skiller mellom to stadier under urkommunismen, den ville tilstand og barbariet, før sivilisasjonen, og dermed overgangen til samfunnets første spaltning i klasser i historia skjer.

Hva sier Engels om forholdet menneskene, mannen og kvinnen sto til hverandre i produksjonen? Hvordan var arbeidsdelingen: «Det hadde alltid vært

mannens sak å skaffe det nødvendige til livets utkomme, midlene til å skaffe det var framstilt av ham og den var hans eiendom» (s. 159).

«Arbeidsdelinga er rent naturvokst, den eksisterer bare mellom de to kjønn ... Hver av dem er herre på sitt felt: mannen

Jern Jesper hevder at Gråtopp bryter med Engels i sine vurderinger av kvinnens rolle under urkommunismen og åkerbrukets historiske betydning.

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

i skogen, kvinnen i huset». (s. 157). «I den gamle kommunistiske husholdningen, som omfatter mange ektepar og barna deres, var ledelsen av husholdet, som da var i hendene på kvinnene, en offentlig, en samfunnsmessig nødvendig industri i like høy grad som mennenes arbeid for å skaffe maten» (s. 76).

Produksjonen under urkommunismen ga altså ikke noe overskudd på dette stadiet og dermed ikke noe materielt grunnlag for at noen kunne tilrane seg dette, og oppheve seg til herskende klasse.

Før sivilisasjonen tar til med slaveriet, så var, sier Engels, produksjonen «på alle tidligere samfunnstrinn i det vesentlige fellesproduksjon, akkurat som forbruket fant sted ved direkte fordeling av produktene innenfor større eller mindre kommunistiske fellesskaper» (s. 171).

Halvard Gråtopp om produksjonsforholda under urkommunismen.

Hva slags produksjon var det?

«Husarbeidet, sankning og etterhvert det primitive jordbruket, var det økonomiske fundamentet for stammen» (RF s.9).

Hva sier Gråtopp om de viktigste produksjonsmidlene på denne tida?

«Det var til og med innafor denne sektoren at flere av de epokegjørende nyvinningene fikk størst betydning, nemlig oppdagelsen av ilden, utviklingen av kunsten å lage kokekar, det primitive jordbruket. Ilden ga bl.a. muligheter for å bruke fisk, det primitive jordbruket sikra en tryggere basis for økonomien» (s. 9–10).

Om kvinnens og mannens forhold til hverandre i produksjonen, arbeidsdelin-

ga, sier Gråtopp: «Disse store revolusjonene i samfunnsutviklinga skjedde i hovedsak innafor kvinnenes domene. Samtidig skjedde det ei utvikling av bedre våpen som gjorde mannen til en bedre jeger. Men jakta fikk aldri i seg sjøl ei slik betydning som husholdet/jordbruket. Kvinnens arbeid var grunnlaget for stammeøkonomien, mannens arbeid var et supplement.

Engels og Gråtopp om mannens produksjon og produksjonsmidler.

Engels sier at under urkommunismen var mannen i besittelse av det viktigste arbeidsredskapet, produksjonsmidlet, først «pil og bue» og seinere «jernsverdet», «det avgjørende våpenet» sier Engels. Mennene lagde også de produksjonsmidlene som skaffet «det nødvendige til livets utkomme».

Om dette heter det i Gråtopp's artikkel i RF bare at «samtidig skjedde det ei utvikling av bedre våpen som gjorde mannen til en bedre jeger». Ingenting om at dette var de «avgjørende våpnene» under urkommunismen.

Mannens jakt «fikk aldri i seg sjøl en slik betydning som husholdet/jordbruket» sier Gråtopp. Hvis det er riktig som Engels sier at mannen måtte skaffe «det nødvendige til livets utkomme» så må Gråtopp ta feil slik jeg ser det.

Engels og Gråtopp om «ilden» og de «store revolusjonene»

Gråtopp kaller «oppdagelsen av ilden, utviklingen av kunsten å lage kokekar, det primitive jordbruket» for de «store

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

revolusjonene i samfunnsutviklinga» som «skjedde i hovedsak innafør kvinnes domene».

Engels sier om «kjennskapet til å slå ild» (s.30), at det «gjorde nye «næringsmidler tilgjengelige»: først «fisk som føde» som «først blir helt nyttbar med ildens hjelp».

«Med dette nye fødemidlet» sier Engels «ble menneskene imidlertid uavhengig av sted og klima: når de fulgte elvene og kystene, kunne de selv i den ville tilstand bre seg utover størstedelen av jorden» II. «så vilt, som gjennom oppfinnelsen av de første våpen, kølle og spyd, ble leilighetsvis tilskudd til kosten» (Se om dette emnet også «Politisk Økonomi» (OKT.) s. 19 om ilden).

Dette var situasjonen under mellomtrinnet av den ville tilstand. Dets høyere trinn «tar til med oppfinnelsen av bue og pil. Dermed ble vilt et regelmessig næringsmiddel og jakt et normalt virke» (s. 30).

Om den ville tilstand til mennesket på denne tida, sier Engels at det er «tidsrommet de menneskene hovedsaklig tilegnet seg ferdige naturprodukter: menneskenes kunstprodukter er overveiende hjelpedskaper for denne tilegnelsen» (s. 34).

Om barbariet fortsetter Engels: «tidsrommet da man vinner fram til feoppdrett og åkerbruk, da menneskene tilegnet seg metoder for å øke produksjonen av naturens produkter gjennom egen menneskelig virksomhet.»

På dette barbariets lavere trinn som «daterer seg fra innføringen av pottemakerkunsten» (s. 31) har urkommunismen «sin blomstringstid» (s. 156).

Dets høyere trinn «tar til med utsmeltingen av jernmalmen» (s. 33). «Dette utviklingstrinnet ... er rikere på produk-

sjonsframskritt enn alle de foregående tilsammen.»

Gråtopp kaller ildens oppdagelse sikkert helt riktig en revolusjon, men beskrivelsen av urkommunismens «store revolusjon» som i hovedsak skulle ha funnet sted «i huset» (Engels s. 157), blir utifra det jeg har forstått av Engels, bl.a. på bakgrunn av det som står ovenfor, feilaktig.

Gråtopp underslår betydningen av «pil og bue» og «jernmalmen», «jernploget» og «jernsverdet».

Hva kunne vel menneskene (kvinnene) gjøre med ilden hvis de ikke hadde redskapen til å fange fisk og vilt med?

Gråtopp underslår dialektikken

Urkommunismen er også et eksempel på en historisk dialektisk prosess som går for seg heile tida, der ting gjensidig forutsetter og er avhengig av hverandre, der en revolusjon på et område tvinger igjenom en revolusjon på et annet område, slik virker ting inn på hverandre og driver utviklinga framover.

Jeg synes Gråtopp underslår dialektikken og er mekanisk, ser ikke samspillet mellom arbeidet til mannen og kvinnen under urkommunismen.

Både Gråtopp, og seinere skal jeg vise at også Stalin, tar feil, og kommer med påstander som er i strid med Engels.

Hovedsida ved produksjonen under urkommunismen er at mannen og kvinnen er likeverdige i produksjonen, og nettopp i kraft av å være dette fikk kvinnen en høyt aktet stilling i dette samfunnet. Men hun var også noe mer.

Naturen påtvang mann og kvinne å jobbe hardt dagen lang for å berge livet.

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

Jern Jesper synes at Gråtopp er ensidig og mekanisk i vurderingen av produksjonsforholda og arbeidsdelinga under urkommunismen.

Konsekvens: begge var heilt gjensidig avhengige av hverandre for å overleve. mannen måtte være «i skogen» dagen lang for å skaffe maten, kvinnene «i huset» for å tilberede maten, og ta seg av barneavlen.

Og her er vi ved det andre punktet som jeg mener Gråtopp underslår viktigheten av i forståelsen av urkommunismen. Nemlig at p.g.a. gruppeekteskapet var det umulig å spore barnas opphav til faren, bare moren, «morslinjen», «morsretten» oppsto, d.v.s. barnas slektskapsforhold blei regna etter moren. «Matriarkiet» og kvinnens mektige stilling må forstås utifra at de har en likeverdig stilling i produksjonen som mennene, og at der eksisterer «morsrett».

Hvor sier Engels at jakta, samlinga,

produksjonen av reskap er *underordna* i produksjonen under urkommunismen? Hvis Gråtopp mener at f.eks. «jordbruket» var viktigere enn «jakta», så stemmer ikke dette med jordbrukets plass under urkommunismen, men mer om det seinere.

Sier Engels noe sted at mannens arbeid er underordna, «et supplement» til kvinnens?

Er «huset» overordna «skogen»?

«Hver var herre på sitt felt»

Engels sier at «hver var herre på sitt felt, mannen i skogen, kvinnen i huset. Hver av dem eier det redskap de selv har laget og nytter: mannen våpnene og jakt- og fiskeredskapene, kvinnen alt husge-

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

råd. Husholdningen er kommunistisk ... Det som tilvirkes og nyttes i fellesskap er felleseidom: huset, hagen, storbåten» (s. 157).

Han sier og at «ledelsen av husholdet» var «en samfunnsmessig nødvendig industri i like høy grad som mannens arbeid for å skaffe maten.»

Hovedsida er altså at de er likeverdige, underordna kan undersøkelser kanskje vise at det på ulike trinn under urkommunismen skjedde en stor revolusjon i huset, som i en periode gjorde kvinnene relativt mer viktig i produksjonsprosessen enn mannen, og omvendt.

Det blir derfor også ukorrekt når Gråtopp i fortsettelsen av sin artikkel sier at kvinnen «både i produksjonen og i familien hadde ... ei nøkkelrolle som gjorde dem mektige innenfor stammen.»

Men at kvinnene spilte en nøkkelrolle i familien, har Gråtopp helt rett i.

«Barbariets hardt arbeidende kvinne»

Gråtopp har også rett i dette: «Nett opp kvinnes biologiske og produksjonsmessige funksjon var det som i titusener av år gjorde dem relativt mektige.» Men Gråtoppes presisering som er beskrevet får en feil.

Engels sier at «barbariets hardt arbeidende kvinne, som blant sine var annerkjent som virkelig dama (Frau:herskerinne), og var det også i kraft av sin stilling.»

Hva er så kvinnens «stilling»?

I hele sin modne alder (fra 15 års alderen) var kvinnen bundet til huset p.g.a. *barneavlen*. Dette er den «naturvokste» arbeidsdelingen som Engels snakker om. Kvinnene måtte være i huset, og kunne

derfor bare være med i den produksjonen som foregikk i *huset*.

«Kommunistisk husholdning betyr imidlertid at kvinnene hersker i huset, liksom den kjødelige mor anerkjennes som eneste opphav fordi det ikke er mulig med sikkerhet å fastslå den kjødelige far, og dette betyr igjen at kvinnene, dvs. mødrene, er høyt aktet ...» (s. 53).

«Ved alle former for gruppefamilier er det usikkert hvem som er barnets far, derimot er det sikkert hvem som er dets mor ... Det er med andre ord klart at såvidt det består gruppe-ekteskap er avstammningen bare påviselig på *morsiden*, ... at den bare anerkjennes etter kvinnelinjen. ... morsrett.» (s. 47).

Arveretten etter moren var dermed eneste mulighet. Kvinnene har «ikke alene en fri, men høyt aktet stilling» (s. 53).

Det er altså som «barbariets hardt arbeidende kvinne» likeverdig med mannen og som *mor*, at kvinnen har en høyt aktet og dominerende stilling under urkommunismen.

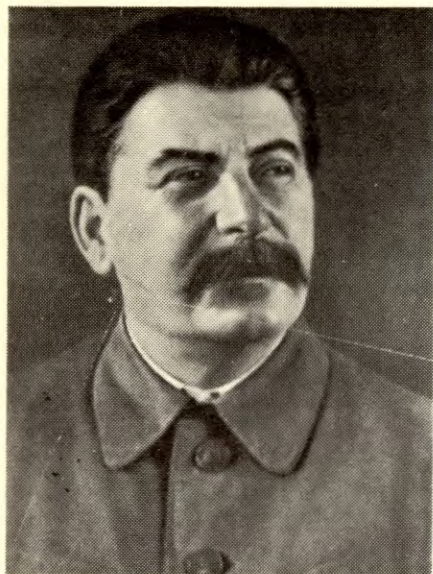
Engels sier dette slik: «Den kommunistiske husholdningen ... er det saklige grunnlaget for den dominerende rolle som kvinnene spilte i urtiden og som var alminnelig utbredt.» (s. 53—54).

Stalin gjør samme feil som Gråtopp (eller omvendt)

Gråtopp nevner i innledinga (s.8) til sin artikkel viktigheten av å studere de marxist-leninistiske klassikerne, bl.a. da også Stalin artikkel: «Anarkisme eller Sosialisme».

Jeg kan ikke skjønne annet enn at også Stalin står i motstrid til Engels på spørsmålet om hvorfor kvinnene hadde en do-

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

Stalin står i motstrid til Engels på spørsmålet om årsaken til kvinnens dominerende rolle under urkommunismen ifølge Jern Jesper.

minerende rolle under urkommunismen: (Jeg skal sitere Stalin):

«Historia lærer oss at den klassen eller sosiale gruppen som spiller hovedrollen i produksjonen og utøver hovedfunksjonene i produksjonen, må til slutt, uungåelig ta kontroll over den produksjonen. Det var ei tid, under matriarkatet, at kvinnene ble ansett som herskere over produksjonen («masters of production»). Hvorfor? Fordi under den rådende produksjonsmåten, primitivt jordbruk, spilte kvinnene hovedrollen i produksjonen, de utøvde hovedfunksjonene, mens mennene flakka rundt i skogene på jakt etter vilt» (J. Stalin: WORKS I «Anarchism or Socialism? s. 342 — min egen oversettelse fra engelsk).

En skulle nesten tro at det var ei skik-

kelig bondekone som hadde tatt Stalin et godt tak i øra like før han skreiv dette, men Stalin gjorde her en *teoretisk feil* ved å bruke en alment sett riktig tese på en særegen produksjonsmåte, urkommunismen, som overhode ikke passer inn i Stalins teori.

Stalin sier at kvinnene spilte hovedrollen i produksjonen og dermed hersket over den. Gråtopp brukte uttrykket «nøkkelrolle». Begge strider mot Engels.

Både Stalin og Gråtopp bruker uttrykket «primitivt jordbruk» Stalin anser dette til og med som den rådende produksjonsmåten under urkommunismen, under matriarkatet (som da skulle være perioden under urkommunismen fram til patriarkatet, som tar til med utvikla temning av dyr).

Dette står også i *motstrid* til Engels.

Kanskje enkelte stammer i «Vesten» (Amerika) hadde denne produksjonsmåten, men det er på sett og vis uinteressant, så lenge dette er snakk om *biformen* av urkommunismen og ikke *hovedformen*. (Dette blir forklart grundigere under punktet om åkerbruket).

Lenin om Ursamfunnet

I motsetning til Stalin og Gråtopp, som jeg mener ender opp i dogmatismens hengemyr ved å mekanisk bruke modellen: «den som hersker i produksjonen hersker i samfunnet» uten å gjøre grundige nok undersøkelser, så synes jeg Lenin unngår dette: «Vi ser sedvanen herredømme, autoritet aktelse, makt som slektsammenlutningens eldste hadde, vi ser at denne makta stundom ble annerkjent tilhørende kvinnene ...» (Lenin: Marx-Engels-Marxisme, norsk utgave 1952 s. 320. Sittert etter «Pol-Øk-boka s. 23).

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

Dette mener jeg er i pakt med Engels. Pga. gruppeekteskapet måtte jo slektene regnes etter moren, ikke faren. Nettopp i kraft av dette var det naturlig at kvinnene hadde høy «autoritet, aktelse», i tillegg at de i produksjonen var «likvis samfunnsmessig nødvendige som mannen».

Og Engels sier jo heller aldri noe sted (i hvertfall ikke utifra det jeg kan forstå eller har lest) at kvinnen hersker i kraft av sin stilling i produksjonen alene. Det eneste som kan gi belegg for det er evt. sitatet fra Engels angående hva som er produksjon, der han nevner at produksjon også er reproduksjon («slektens forplantning» s.12), at produksjonen altså er av «dobbel natur» der også barneavl inngår. Men dette gir bare belegg for å si at kvinnen «hersker i huset» og dominerer under urkommunismen i kraft av *barneproduksjon*, ikke i kraft av «primitiv jordbruk» som Stalin og Gråtopp sier.

Jeg har aldri sett Engels bruke dette uttrykket «primitiv jordbruk» og det er tvilsomt om det dekker det som er tilsiktet. Det kan derimot bidra til å spre forvirring omkring når åkerbruken oppsto som grunnlaget for menneskeføde, og vilken betydning det hadde.

Gråtopp Kilde: «Politisk Økonomi»?

Antakeligvis har Gråtopp hatt boka «Politisk økonomi» som kilde, som igjen har brukt den nevnte artikkel av Stalin som kilde: (Stalin skreiv artikkelen i 1906/07 som er svar på angrepene fra anarkister i Georgia, «Politisk Økonomi» blei skrivi av «et kollektiv av Sovjet-økonomer i tida 1951—1954).

Jeg skal sitere litt fra «Politisk Økonomi» som viser at det er *samsvar* på alle

punkter med Gråtopp's artikkel, bare at han bruker litt andre ord.

«På første trinn av ættesamfunnet var det kvinnene som hadde den dominerende stilling. Dette var en følge av de materielle livsvilkårene i de tider. Jakten var det mennene som dreiv, men siden våpene de hadde var så primitive, ga jakten ikke nok til å sikre eksistensen, for jaktutbyttet var mer eller mindre tilfeldig. Under disse forhold fikk allerede kimeformene for åkerbruk og feavl (temming av ville dyr) stor økonomisk betydning. Disse systemene ga en tryggere og jevnere livsberging enn jakten. Men så lenge åkerbruk og feavl ble drevet på primitivt vis, var det hovedsaklig kvinnene som sylset med det, fordi de holdt seg hjemme, mens mennene var ute på jakt. I lang tid spilte kvinnene den ledende rollen i ættefelleskapet. Slektskap ble regnet etter kvinnelinjen, på morsiden. Ættefelleskapets rammer var trange, det omfattet etterkommerne etter en enkelt kvinne. Dette var en ætt som bygde på morsrett eller den *matriarkalske* ætten (matriarkatete) (s.23).

Det forundrer meg at ikke denne boka et eneste sted bruker Engels' bok som kilde (skrevet i 1884).

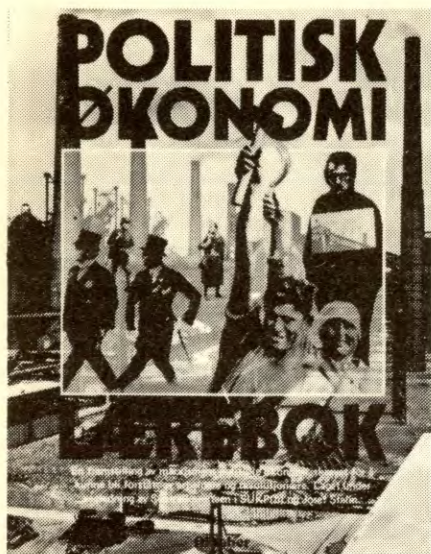
Feilen som Gråtopp etter min mening gjør (og som artikkelen i KK som kommenteres seinere også gjør) er bare en gjenspeiling av «Pol-Øk» boka.

Engels om forskjellen «på de to kontinentene»

Det er to viktige ting som Engels legger vekt på, og som jeg synes f.eks. Gråtopp og «Pol-Øk» legger liten vekt på

A. Den vekt Engels tillegger kvinnen

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

Ifølge Jern Jesper er det «Lærebok i politisk økonomi» som er kilden til Gråtopp's revidering av Engels.

som «hardt arbeidende kvinne» og som mor.

B. Den vekt Engels legger på *forskjellen* i utviklinga som skjer på de to kontinentene i Vest (Amerika) og i Øst (Asia etc.)

Jeg skal utdype dette, skikkelig under punktet om åkerbruket.

Engels bruker «Østen» (s. 31) som hovedmodell, mens Gråtopp og «Pol.Øk.» boka tydeligvis bruker «Vesten» (Engels s. 31). Boka bruker eksemplet om iroke-serne uten f.eks. å referere til Engels. Iroke-serne holdt som kjent til i Amerika, og det som beskrives om åkerbruket der er det ytterst tvilsomt kan brukes som hovedmodell for hvordan det var under urkommunismen («Kvinnene utførte det

meste arbeidet på åkeren, de høstet inn avlingene og staplet den i forrådsrommene» (s. 22).

Så hvis man ikke går grundig nok inn i materialet og legger vekt på disse to forholda som Engels understreker, så kan jeg godt tenke meg at det er lett å gjøre feil av typen: «som i økonomien, så også i samfunnet.»

Under urkommunismen hersker jo nettopp heller ingen over andre i kraft av sin økonomiske stilling, men der finnes et system av over- og underordningsforhold utifra andre kriterier enn økonomiske, og som tjener felleskapet.

Hvis man derimot som Stalin og Gråtopp bruker «Vesten» som hovedmodell, at kvinnen som jordbruker skaffer ætten den mest stabile maten, blir det naturlig på mange måter å trekke den konklusjonen de trekker, at kvinnen spiller «hovedrollen» «nøkkelrollen» i produksjonen.

Bachofen om «Kvinneherredømme»

Før jeg går over til spørsmålet om åkerbruket skal jeg sitere Engels nok en gang for å vise hva Engels mente lå i kvinnene dominerende rolle under urkommunismen. Han refererer til Bachofen, som i 1861 skreiv ei bok som het «Morsretten» og som kom med følgende påstand som Engels i hovedsak støtter:

« ... kvinnene, i egenskap av mødre, som det eneste sikre opphav til den unge generasjon, nøt en høy grad av aktelse og anseelse som etter Bachofens forestilling utviklet seg til et fullstendig kvinneherredømme ...» (s.16).

II. ÅKERBRUKETS ROLLE UNDER URKOMMUNISMEN

Engels om hvordan historia «med barbariets begynnelse har ... nådd et trinn da forskjell i naturgoder på de to store kontinentene» gjør at befolkningen «på hver halvkule» «går ... sine egne veier.»

«Fram til barbariet har vi kunnet se utviklingens gang helt i sin alminnelighet som gyldig for alle folk i en bestemt periode uten hensyn til sted. Men med barbariets begynnelse har vi nådd et trinn da forskjellen i naturgoder på de to store kontinentene gjør seg gjeldende. Den karakteristiske faktor for barbariets periode er temming og oppdrett av dyr og dyrking av vekster. Nå rådde imidlertid det østlige kontinent, den såkalte gamle verden, over nesten alle dyr som det var mulig å temme og alle kornslag som det var mulig å dyrke unntatt ett. Det vestlige kontinentet, Amerika, hadde av pattedyr som kunne temmes bare lamaen, og det tilmed bare i en del av Sør-Amerika, og av ellers dyrkbare kornslag bare ett, men også det beste — maisen. Disse ulike naturvilkårene gjorde at fra nå av går befolkningen på hver halvkule sine egne veier, og at merkesteinene på grensene mellom de enkelte utviklingstrinn i hvert av de to tilfelle er forskjellig» (s.31).

Det er viktig å legge merke til her at Engels påpeker at forskjellige naturvilkår fører til helt forskjellige utvikling i øst og vest.

Mellomtrinnet av barbariet, sier Engels, «tar i Østen til med temming av dyr, i Vesten med dyrking av matnyttige plan-

ter ... Vi begynner med Vesten med dyrking av matnyttige planter ... Vi begynner med Vesten, da dette utviklingstrinnet her ikke noe sted ble overskredet før den europeiske erobringen» (s. 31).

Hva mener Engels med dette?

Jo, at p.g.a. naturvilkårene i Vesten, Amerika, blei dette samfunnet, «utviklingstrinnet» stående på stedet hvil, mens det er i Østen de store samfunnsforandringene skjer, og det er de vi må bruke som modell når vi analyserer urkommunismen, og historias videre gang inn i slaveriet som sivilisasjonens første hovedform, en første av de tre store epokene i sivilisasjonen» (s.173).

Engels om «Østen» og «Dyrking av Planter»

«I Østen tok barbariets mellomtrinn til med temmingen av dyr som ga melk og kjøtt, mens dyrkingen av planter her synes å ha forblitt ukjent til langt ut i denne perioden.» (s. 32)

Engels om hvorfor og når korn dyrkingen oppsto i Østen

«Det er mer enn sannsynlig at korn dyrkingen her først kom opp fordi det var nødvendig å skaffe feed for, og at den først seinere ble viktig for å nære menneskene.» (s. 33).

«For de europeiske og asiatiske ariere er navnene på feslagene ennå felles, nav-

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

nene på kulturplantene derimot så godt som aldri.» (s. 32).

Engels mener at åkerbruket først oppsto som et behov for dyrefor, ikke menneskeføde. Og at nettopp åkerbruket på dette mellomtrinnet av barbariet bare var et «supplement» til produksjonen.

Urkommunismen hadde «sin blomstringstid på barbariets lavere trinn» (s. 156), sier Engels.

Hvordan kunne så det «primitive jordbruket» gi den mest stabile menneskeføden når «dyrkingen av planter her synes å ha forblitt ukjent til langt ut i «barbariets mellomtrinn, Gråtopp?

Engels om når åkerdyrkingen oppsto

Først på det *høyere trinn* av barbariet, som «tar til med utsmeltingen av jernmalmen», får vi utvikla åkerbruket som levnedsmidler for menneskene. «Framfor alt møter vi her for første gang jernplogen, trukket av krøtter, noe som muliggjorde jordbruk på et høyere trinn, *åkerdyrkingen* — og dermed etter datidens forhold en praktisk talt ubegrenset økning av levnedsmidlene ...» (s. 33).

Legg merke til at Engels aldri bruker uttrykkene «jordbruk», «primitivt jordbruk» eller «åkerdyrking» før dette, snarere snakker han om «hagebruk» og «hagekultur»: «Hagebruk har sannsynligvis vært ukjent for de asiatiske barbarene på det (barbariets — min tilføyelse) lavere trinn, og kom opp hos dem senest på mellomtrinnet og da som en forløper for landbruket» (s. 158).

Klassekampens artikkel 17/77

«Der hvor forholda lå til rett for det, vokste det første primitive åkerbruket

fram. Dette blei utvikla av kvinnene, og var ei viderføring av innsamling av vekster. Mennene dreiv jakt. Åkerbruket ga et mye mer stabilt utkomme for stammen enn samling og jakt hadde gjort, og det blei det viktigste økonomiske grunnlaget».

La oss kort repetere et sitat fra Engels:

«Det hadde alltid vært mannens sak å skaffe det nødvendige til livets utkomme! Midlene til å skaffe det var farmstilt av ham og var hans eiendom.» (s. 159).

Her er det en motsigelse mellom Engels og KK. Hvem har rett? Er sitatene forenelige? Ikke som jeg kan se.

KK gjør også samme feilen som Stalin og Gråtopp og planter åkerbruket inn i en historisk periode det aldri eksisterte, i den form det tillegges av disse, og KK sjøl.

Gå til kildene og klassikerne

Det kryr ikke av kildehenvisninger i verken Gråtopp's artikkel, KKs, hos Stalin eller i boka om «Politisk Økonomi» på dette punktet. Hvorfor?

Jeg kan ikke svare på det.

La det heller bli en spore til alle i og rundt partiet vårt om å søke til klassikerne i alle historiske spørsmål, kontrollere sjøl, delta aktivt i og utvikle fler og bedre diskusjoner.

Poenget er at Røde Fane brukes *for lite* til diskusjoner, ikke for mye. Vi har alle god grunn til både å være stolte av, og i fortsettelsen å bruke aktivt den nye klassiker serien som kommer fra OKTOBER. Derfor synes jeg alle burde abonnere og kjøpe alle sammen.

Når kommer forresten oversettelsen av Engels' utmerkede bok om det emnet som jeg har diskutert her på norsk?

JERN JESPER

Svar fra H. Gråtopp

EN FORELØPIG KOMMENTAR OM URKOMMUNISMEN

Jernjesper (JJ) anklager meg (og Stalin) for å revidere Engels. For å ikke sinke utviklinga av debatten, skal jeg komme med en kort kommentar. Dersom jeg får anledning, skal jeg komme med en lengre kommentar siden.

1. Jernjespers metode er feilaktig og dogmatisk.

JJ bruker hele sin artikkel på sitatstudier av Engels. Det kan være interessant nok for å få presisert hva Engels mente. Men utover det er det lite nyttig. Det vi diskuterer, er kvinnens økonomiske rolle under urkommunismen. For å finne ut av den er det ikke tilstrekkelig å studere Engels. Engels bygde sjøl på sin tids mest avanserte forskning på dette området. Men siden da har det gått nesten 100 år. Arekologien og historieforskninga har gjort enorme sprang framover. Vi kan ikke unnlate å ta hensyn til dette.

Glem ikke at Engels sjøl «reviderte» Det kommunistiske manifestet da han skreiv om urkommunismen, fordi i mellomtida var urkommunismen blitt oppdaga. Skal vi lære av Engels sin vitenskapelige innstilling, eller skal vi bruke sitater fra Engels slik de kristne tygde drøv på Aristoteles? Hvis JJ kan påvise ved hjelp av moderne forskning at kvinnen ikke spilte den økonomiske rolle som jeg har tillagt henne under urkommunismen, skal jeg bøye meg i støvet. Så lenge han begrenser seg til sitatgymnastikk, mener jeg at bidraget hans blir temmelig verdiløst.

2. Det finnes en motsigelse mellom Engels og Stalin, og dermed også mellom Engels og meg. Det er riktig at Engels vurderer det primitive jordbrukets rolle på den østlige halvkula lavere enn det jeg har gjort i mine artikler, sjøl om jeg mener JJ som vanlig overdriver motsigelsen.

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

JJ bagatelliserer den vestlige halvkula på en måte som han ikke finner dekning for hos Engels. Hadde han gått fram på en mer nøktern måte, ville han vært nødt til å skrive: «Gråtoppes tese svarer til Engels' vurdering av (i det minste en del) samfunn på den vestlige halvkula, men når

det gjelder den østlige ...» For sjøl om ikke Engels bruker uttrykket «primitiv jordbruker» om irokeserkvinnen, så er det ingen tvil om at det er en slik «primitiv jordbruker» han beskriver.

OK, det finnes en motsigelse om den østlige halvkula. Den eneste metoden til å

Gråtopp påpeker at det i Egypt fantes et avansert jordbrukssamfunn der kvinnen spilte en nøkkelrolle. Engels' teorier må suppleres med slike oppdagelser som nyere forskning har avdekket. Bildet viser egyptisk kvinne som maler korn.

KVINNEN OG URKOMMUNISMEN

finne ut hvem som har rett, er ved å undersøke virkeligheten. JJ som har lest Engels så grundig kan ikke ha unngått å legge merke til at Engels' materiale om den østlige halvkula er svært begrensa. Han tar stort sett utgangspunkt i nomadesamfunnene, sjøl om han også har noe annet materiale. Men siden Engels døde, har menneskeheten skaffet seg kunnskaper om en lang rekke andre samfunn som gir et langt mer nyansert bilde av den østlige halvkula enn det Engels gir. I *Egypt* fantes det et avansert (etter datidas målestokk) jordbruksamfunn der kvinnene spilte en nøkkelrolle. Grunnlaget deres var så sterkt at de fortsatte å ha en realt høyt posisjon sjøl ei tid etter at mannen hadde tatt definitivt over. I *Sentral-Afrika* skal det ha vært en sterk jordbruksøkonomi under kvinnes ledelse, og det er mye som tyder på at det også var slik i det gamle jordbruksamfunnet som fantes i *Sahara*-området, før det blei ørken. Hvordan forholda var i Øst-Asia og Sørøst-Asia veit jeg ikke, men jeg har nylig lest artikler som antyder at også der var kvinnene i en økonomisk sterk stilling i kraft av sin rolle som jordbrukere. Alle disse samfunnene skiller seg så sterkt fra det sentral-asiatiske nomadesamfunnet som Engels snakker om, at det er all grunn til å undersøke dem konkret for å finne ut om hans modell for den østlige halvkula holder mål.

3. JJ forvrenger Engels. For å oppnå sitt polemiske mål, griper JJ fatt i alt hos

Engels som han trur fremmer hans syn, og på enkelte punkter forvrenger han det Engels sier. Det mest opplagte tilfellet er bruken av begrepet «i huset» som hos JJ tolkes som om det skulle bety «innafor husets fire vegger», «i leiligheten» e.l. Dette kan umulig ha vært Engels mening. Når han bruker dette begrepet om kvinnens rolle ligger det sannsynligvis svært nær opp til begrepet «i husholdninga». Dette omfatta det meste av arbeidet i og rundt huset i vid forstand. Sankinga må ha hørt til dette arbeidet, og så vidt jeg kan skjønne må også det primitive jordbruket ha sprunget ut av husholdet, sjøl om det etter hvert blei en virksomhet for seg.

Jeg har dessverre ikke tid eller anledning til å kaste meg inn i et studium av de moderne forskningsresultatene på disse områdene, sjøl om jeg har god lyst til å gjøre det. Hvis det er sånn at JJ virkelig ønsker klarhet i disse spørsmåla, så er det utmerka om han kan jobbe med denne typen materiale. Det er også fint om kamerater som har studert dette allerede, bidrar med sine kunnskaper. En diskusjon på et slikt grunnlag vil være fruktbar, og dersom vitenskapelige studier viser at jeg tar feil på noe punkt, har jeg ikke noe imot det. Men en fortsatt diskusjon på JJs premisser synes jeg er fullstendig uinteressant.

Hallvard Gråtopp

Tom side

RØDE FANE

**Distribusjon:
Boks 2046
Grunerløkka,
Oslo 5
Postgiro 2 20 84 78**

AV INNHOLDET:

**Kampucheas økonomi
Polemikken Albania—Kina
Klasseanalyse på landsbygda
Litteratur
Debatt om språk og kvinnen under
urkommunismen**

ISBN-82-7094-2251